

Березовчук Антоніна. Сутність та особливості формування соціальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку // Впровадження сучасних технологій в процесі забезпечення якісної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти: збірник наукових праць / за заг. ред. Л.В. Зданевич, Л.С. Пісоцької, Н.М. Миськової, Л.О. Онофрійчук. Хмельницький : ХГПА, 2021. С. 3–7

Березовчук Антоніна
студентка 41БД-Дошк. групи ННІ педагогіки
Житомирський державний університет імені Івана Франка

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Формування соціальної компетентності у дітей старшого дошкільного віку є одним з актуальних завдань дошкільної освіти, оскільки сучасне життя вимагає від людини громадянської активності та відповідальності в різних ситуаціях. Сформована соціальна компетентність характеризує особистісну зрілість дитини, її досвід взаємодії з навколишнім світом та є основою готовності до навчання в школі.

Проблемам формування соціальної компетентності в дітей дошкільного віку, присвячені дослідження І. Беха, А. Богуш, Л. Божович, М. Гончарової-Горянської, О. Запорожця, О. Кононко, С. Ладивір, Т. Поніманської та ін. В практиці роботи сучасних ЗДО вихователі шукають нові форми та методи роботи, які сприяють формуванню соціальної компетентності дітей. Однак як теоретичні так і практичні аспекти означеної проблеми потребують подальшого вивчення та узагальнення.

Основою сучасних освітніх концепцій є ідея формування компетентної особистості, яка вміє застосовувати отримані знання, вміння і досвід в різноманітних життєвих ситуаціях, здатна взаємодіяти в соціумі та активно

долучатися до різних видів діяльності. Тому соціальна компетентність має формуватися з дошкільного віку, починаючи з сім'ї. Соціальна компетентність – це багатогранна характеристика особистості, яка охоплює всі аспекти її функціонування в соціумі. Сформована в старшому дошкільному віці здатність будувати соціальні відносини сприятиме в майбутньому суспільному благополуччю й самореалізації особистості.

Конкретизація сутності поняття «соціальна компетентність» потребує змістового й структурного аналізу його тлумачень, які представлені в словниках, нормативних документах, наукових працях. У Базовому компоненті дошкільної освіти (нова редакція 2020) соціально-громадянська компетентність визначена як здатність до прояву особистісних якостей, соціальних почуттів, любові до Батьківщини, готовність до посильної участі в соціальних подіях, що відбуваються в дитячих осередках, громаді, суспільстві та спрямовані на покращення спільного життя [1, с. 17].

В результаті аналізу наукових праць можемо зробити висновок, що більшість науковців, зокрема Л. Лепіхова [3, с. 65], Т. Поніманська [4, с. 8], сутність соціальної компетентності характеризують як відкритість до суспільства, толерантність, навички соціальної поведінки, здатність взаємодіяти з іншими людьми, вміння відстояти думку та ефективно діяти в постійно змінюваних соціальних умовах.

Отже, на основі узагальнення ключових смислових одиниць ми розглядаємо поняття «соціальна компетентність» як інтегральну характеристику особистості, яка включає сукупність соціальних якостей, здібностей, емоційно-ціннісних орієнтацій, переконань, знань, умінь, переживань, досвіду та виявляється в здатності до активної міжособистісної взаємодії та вмінні відповідно до прийнятих норм і цінностей вибудовувати власну поведінку в різних життєвих умовах і ситуаціях для досягнення успіху як члена суспільства. Соціальна компетентність в старшому дошкільному віці розглядається нами як здатність дитини відповідно до своїх можливостей та потреб проявляти ціннісне ставлення до себе та інших,

налагоджувати міжособистісну взаємодію з однолітками, дорослими, ефективно адаптуватися та діяти в різних життєвих ситуаціях. Соціальна компетентність, як відповідна інтеграція особистісних якостей, знань, умінь, ставлень, досвіду, планомірно, цілеспрямовано та систематично формується в процесі виховання та навчання в різних видах діяльності та забезпечує готовність дитини до навчання в школі.

Вивчення літератури з проблеми соціальної компетентності дозволило також встановити, що вчені виділяють три компоненти соціальної компетентності, які потрібно формувати в дітей старшого дошкільного віку, зокрема: особистісний – спрямований на реалізацію дитиною себе як члена суспільства, прояву особистісних якостей (самостійність, відповідальність, людяність, справедливість, доброзичливість, ініціативність та ін.) у взаємодії з людьми, інтересу до загальнолюдських цінностей, уміння дружити, співпереживати, допомагати; когнітивний – усвідомлення дітьми сутності людини, норм її поведінки, уявлення про себе як члена суспільства, своєї сім'ї, родини, розуміння своїх прав й обов'язків, знання про свою Батьківщину, національні традиції, культуру; діяльнісний – ідентифікація дитиною своїх соціальних ролей, дотримання норм і правил поведінки, прояв ініціативності, креативності, навичок саморегуляції у взаємодії з іншими в різних видах діяльності. М. Гончарова-Горянська в змісті соціальної компетентності виділяє три блоки: певні стратегії, що використовує особистість для ефективної взаємодії з соціумом; ситуативні прояви рівня соціальної компетентності; певні якості особистості, особливості її характеру та поведінки [2, с. 219].

Теоретичні положення, що визначають процес формування соціальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку, дають підстави визначити нам основні підходи: компетентнісний – спрямовує на формування індивідуального соціального досвіду дитини; діяльнісний – спрямований на вибір й організацію певних видів діяльності дітей; особистісний –

ґрунтується на розвитку соціальної компетентності як процесу формування сукупності психофізіологічних та соціальних особистих утворень.

Дошкільний вік відноситься до сенситивних періодів у соціальному розвитку дитини. У цей час відбувається інтенсивне формування соціально прийнятої поведінки, вміння орієнтуватись у світі людських взаємин. У Програмі «Українське дошкільня» зазначено, що в старшому дошкільному віці відбувається поступовий перехід від сприймання змісту окремих вчинків (добре – погане) до узагальнених понять про поведінку [5, с. 189].

Старший дошкільний вік – це оптимальний період для розвитку соціальних стосунків і поведінки. Такі властивості психіки старших дошкільників, як піддатливість, пластичність, чутливість нервової системи сприятливі для формування соціальної компетентності. Соціальна компетентність тісно пов'язана з особливостями досвіду поведінки, ціннісних орієнтацій, норм і зразків взаємодії дитини з навколишнім світом, є одним з показників особистісної зрілості та потребує цілеспрямованого розвитку в дошкільному віці. Саме в цьому віці відбувається становлення системи міжособистісних стосунків дитини. Їх зміст та форма значною мірою залежать від участі дитини в спільній діяльності, власного досвіду спілкування з ровесниками й дорослими.

Розвиток дитини старшого дошкільного віку як особистості розглядається як процес входження в нове соціальне середовище й інтеграцію в нього. Основні показники соціальної компетентності дошкільнят такі: адаптація до нових умов; соціалізація; групова взаємодія; толерантне ставлення до інших людей, культур; розуміння іншої точки зору; безконфліктне розв'язання спірних питань; уміння спілкування.

Характерною особливістю дітей старшого дошкільного віку є наявність в них потреби у спілкуванні з дорослими й ровесниками, спільної діяльності з ними, в процесі чого в дітей формується самооцінка й відбувається самоствердження. Тільки через спільну діяльність дитина входить у суспільство. Процес формування й розвитку особистості дитини в старшому

дошкільному віці характеризується: інтенсивним розвитком соціальних відносин; змінами соціальних ролей та функцій з подальшим розширенням соціально-моральних взаємодій дітей з навколишнім соціумом; динамічністю соціальних уявлень; особливим емоційним ставленням до світу.

Формування соціальної компетентності дошкільника починається в сім'ї та продовжується в закладі дошкільної освіти. Отже, соціальний розвиток дитини залежить від спільних зусиль батьків та педагогів. Першим етапом соціалізації дитини є виховання в сім'ї. Саме тут дитина встановлює свої перші зв'язки з людьми та рідними. Другим етапом соціалізації є формування соціальних зв'язків дитини поза межами сім'ї. Ці зв'язки діти встановлюють з однолітками та новими дорослими в ЗДО, набувають важливого суспільного досвіду, необхідного для подальшого життя.

Отже, період старшого дошкільного віку є сензитивним у формуванні соціальної компетентності, оскільки на цьому етапі відбувається розвиток значної кількості психічних процесів, які визначають подальшу соціалізацію особистості, активне входження в різні види діяльності, зокрема, соціального характеру.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти, нова редакція 2020). https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Vazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
2. Гончарова-Горянська М. В. Соціальна компетентність дошкільнят : поняття, зміст, формування в сучасних навчальних закладах / М. В. Гончарова-Горянська // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : [зб. наук. праць] / Ін-т проблем виховання АПН України. – К., 2006. – С. 219–226.
3. Лепіхова Л. А. Соціально-психологічна компетентність у поведінці особистості / Л. Лепіхова // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. – № 2. – С. 65–69.

4. Поніманська Т. І. Дитина в соціумі : робота за освітньою лінією / Т. І. Поніманська // Дошкільне виховання. – 2012. – № 9. – С. 8–11.

5. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / О. І. Білан, Л. М. Возна, О. Л. Максименко та ін. – Тернопіль : Мандрівець, 2013. – 264 с.